

PROF. DR. WOJCIECH KÓČKA

Niespodziewana śmierć po operacji w szpitalu w Poznaniu wyrwała w dniu 18 listopada 1965 roku z grona archeologów i antropologów Profesora doktora Wojciecha Kóčkę. W kilka dni później żegnaliśmy Go na cmentarzu w Poznaniu, na ziemi wielkopolskiej, z którą związany był lat kilkanaście.

Wojciech Kóčka był Serbem łużyckim. Urodzony w dniu 13 października 1911 roku na Łużycach we wsi Wownjowie (Ohna) tuż pod Budziszynem w Saksonii, w rodzinie rolniczej, uczęszczał do szkoły powszechnej i do gimnazjum humanistycznego w Budziszynie, które ukończył w roku 1931. Po krótkiej nauce na Wydziale Pedagogicznym Politechniki w Dreźnie przybył do Polski w roku 1932. Najpierw przebywał kilka miesięcy na kursie na Uniwersytecie Ludowym w Dalkach tuż pod Gnieznem, gdzie co roku na zmianę kształciło się 4 Serbów łużyckich.

W roku 1932 rozpoczął na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Poznańskiego studia z zakresu antropologii u Doc. dra Karola Stojanowskiego, prahistorii u Prof. dra Józefa Kostrzewskiego, etnografii i etnologii u Prof. dra Eugeniusza Frankowskiego. Dzięki naszym staraniom uzyskał wtedy skromne stypendium i możliwość

mieszkania w Domu Akademickim Stowarzyszenia Studentów „Bratnia Pomoc”. W czasie studiów brał udział w badaniach terenowych w Wielkopolsce, był członkiem akademickiego koła Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego oraz członkiem Zarządu Towarzystwa Polsko-Łużyckiego i Polsko-Jugosłowiańskiego — organizując razem z nami szereg imprez kulturalnych. W latach 1934—1938 uczestniczył w badaniach w Biskupinie jako członek Ekspedycji Wykopaliskowej Uniwersytetu Poznańskiego oraz w latach 1937—1938 w badaniach archeologicznych w Gnieźnie. W okresie tym brał udział także w badaniach ratowniczych w różnych miejscowościach oraz w inwentaryzacji terenowej grodzisk. W przededniu wybuchu wojny prowadził badania wykopaliskowe w Poznaniu na Ostrowie Tumskim. Jako członek ekspedycji biskupińskiej (w której w kilku sezonach pracowali także w charakterze kreślarzy dwaj studenci Serbowie łużyccy Paweł Nowotny i Antoni Nawka) opanował szybko umiejętność fotografii, wykonując kilka tysięcy zdjęć, w tym kilkaset z małego balonu, w Biskupinie i w Kłecku. Znakomite zdjęcia Biskupina, Gniezna, Kłecka, Niestronna, Poznania oraz innych obiektów, dalej setki zdjęć zabytków ruchomych należą po dziś dzień do najwyższej klasy fotograficznej dokumentacji archeologicznej, podobnie jak i zdjęcia z wojskowego balonu obserwacyjnego w Biskupinie, a wśród nich również z aparatów filmowych. Prawie cała dokumentacja fotograficzna naszych materiałów archeologicznych w tych latach wyszła spod rąk Wojciecha Kóćki w trudnych warunkach pracy w ciemni terenowej w Biskupinie i w pracowni Instytutu Prehistorycznego Uniwersytetu Poznańskiego w Poznaniu. Wykonane przez Niego powiększenia fotograficzne znalazły swoje miejsce na kilku wystawach, m.in. na wystawie kultury staropolskiej, którą urządzaliśmy w sierpniu 1939 roku w westibulu Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu, jak i na wystawie wszechświatowej w Chicago w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej w r. 1939 w dziale poświęconym Biskupinowi.

W roku 1936 Wojciech Kóćka uzyskał dyplom magistra filozofii z zakresu wymienionych dyscyplin na podstawie pracy pt. *Sunow, Konjecy, Ralbicy, Dobrosicy, Wownjow i Chrościcy pod względem antropologicznym*, pozostając nadal pracownikiem Ekspedycji i Instytutu na warunkach kontraktowych, opracowując w okresach zimowych materiały z Biskupina, Gniezna i z innych obiektów archeologicznych, opublikowane w poznańskich wydawnictwach archeologicznych.

W roku 1939 uzyskał Wojciech Kóćka obywatelstwo polskie (dzięki naszym staraniom w trybie przyspieszonym) oraz zawarł związek małżeński z Adelą Ożgą, absolwentką romanistyki Uniwersytetu Poznańskiego. W tymże roku miał objąć stanowisko Kierownika Muzeum w Grudziądzu, czemu przeszkodził najazd hitlerowski na Polskę. W okresie okupacji przebywał w Starym Mieście pod Leżajskiem pracując jako ogrodnik, a następnie jako urzędnik w Spółdzielni Rolniczej w Mogielnicy w powiecie grójeckim. W kilka tygodni po zakończeniu wojny udał się na Łużycę, gdzie piastował stanowisko sekretarza związku Serbów łużyckich „Domowina” z siedzibą w Budziszynie. W lutym 1947 roku po powrocie do Polski zamieszkał we Wrocławiu, objawszy adiunkturę w Zakładzie Antropologii Uniwersytetu Wrocławskiego, kierując również wspólnie badaniami archeologicznymi na Ostrówku w Opolu, a następnie we Wrocławiu. Na podstawie pracy pt. *Wczesnodziejowa antropologia Słowian* — otrzymuje w listopadzie 1948 roku stopień doktora nauk przyrodniczych na wspomnianym uniwersytecie. W 1949 roku podejmuje badania archeologiczne na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu z ramienia Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego, którymi kieruje do śmierci (od roku 1954 jako Kierownik Stacji Archeologicznej Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN). Od roku 1950 prowadzi wykłady zleczone z zakresu antropologii w Wyższej Szkole Wy-

chowania Fizycznego we Wrocławiu, gdzie pod jego kierunkiem kilkudziesięciu słuchaczy wykonało swoje prace magisterskie. W roku 1954 Wojciech Kóčka zostaje docentem na Uniwersytecie Wrocławskim, a we wrześniu 1955 roku obejmuje docenturę przy Katedrze Archeologii Polski Uniwersytetu imienia Adama Mickiewicza w Poznaniu i następnie Kierownictwo Zakładu Archeologii Polski IHKM PAN w Poznaniu przekształconego później w Zakład Archeologii Wielkopolski i Pomorza tegoż Instytutu. W maju 1959 roku zostaje mianowany profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (w związku z wydaną pracą pt. *Zagadnienie etnogenezy ludów Europy*). W roku 1960 zostaje Kierownikiem Katedry Archeologii Polski i Powszechnej na tymże Uniwersytecie. Wojciech Kóčka brał czynny udział jako członek w pracach Rady Naukowej Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, Komitetu Nauk Antropologicznych, Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, Komisji Archeologicznej, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu oraz Komisji Archeologicznej Ogólnopolskiego Komitetu Obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego. Uczestniczył w obradach Kongresu Międzynarodowej Unii Pra- i Protohistorycznych w Hamburgu w roku 1958 w Niemieckiej Republice Federalnej i w Rzymie we Włoszech w roku 1962 oraz w I Międzynarodowym Kongresie Archeologii Słowiańskiej w Warszawie w roku 1965, na których wystąpił z referatami na tematy etnogenezy. Brał udział w sesjach naukowych w Niemieckiej Republice Demokratycznej, w Czechosłowacji i na Węgrzech, a także w podróżyach naukowych do tych krajów oraz do Holandii i Szwecji. Był członkiem Komitetu Unii Międzynarodowej Nauk Pra- i Protohistorycznych i Unii Archeologii Słowiańskiej, członkiem komitetów redakcyjnych wydawnictw archeologicznych oraz antropologicznych. Za swoją działalność był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaką X-lecia PRL, Odznaką 1000-lecia oraz licznymi dyplomami uznania. Był promotorem i recenzentem wielu prac doktorskich, magisterskich, dziedziny archeologii i antropologii oraz prac habilitacyjnych, jak i opiekunem studenckich kół naukowych. Pracował w licznych komisjach i komitetach organizacyjnych naszej archeologii i antropologii, a w ostatnich 2 latach wykładał jeszcze w Szczecinie w Wyższym Studium Nauczycielskim. W prowadzonym przez Wojciecha Kóckę seminarium doktorskim w Poznaniu uczestniczyło 25 archeologów z Wielkopolski, Pomorza i Mazur oraz Śląska. Mimo tylu zajęć utrzymywał stałe osobiste kontakty z Łużycami, dokąd udawał się niemal co roku.

Zainteresowania naukowe Wojciecha Kóčki obejmowały przede wszystkim problemy etnogenezy ludów europejskich, szczególnie ludów słowiańskich w dziedzinie prahistorii i protohistorii, antropologii i językoznawstwa oraz zagadnienia metodyki tych dyscyplin jak i warsztatu naukowego, co unaocznia wykaz publikacji poza referatami oraz żywym udziałem w wielu dyskusjach w różnych zespołach naukowych. Trzecim kierunkiem Jego zainteresowań było wczesne średniowiecze, szczególnie w zakresie badań terenowych. Jego pasją naukową pozostawały jednak badania nad etnogenezą Słowian, której poświęcił wiele wysiłku i której nadawał nowe twórcze oświetlenie z pozycji kilku dyscyplin naukowych. Niespodziewana śmierć Wojciecha Kóčki, będącego w pełni sił twórczych, jest ciężką stratą dla naszych nauk, Jego współpracowników i uczniów i bolesnym ciosem dla tych, którzy Go bliżej znali. Osierocił żonę, lektora języka francuskiego na Uniwersytecie Poznańskim, oraz czworo dzieci. Już w czasie studiów nadaliśmy Mu przydomek „Muka” na cześć wybitnego sławisty i społecznika serbołużyckiego Ernesta Muki. Zachowamy w pamięci Jego piękną postać człowieka bez złości, jadu i nienawiści, archeologa i antropologa, badacza pradziejów i dziejów Słowiańszczyzny. Część Jego pamięci!

Zdzisław Rajewski

SPIS PRAC PROF. DRA WOJCIECHA KÓCKI

1. Czaszki z cmentarza w Forchheim w Bawarii północno-wschodniej, „Slavia Occidentalis”, t. 15; 1936, s. 118—131.
2. Dwa nowe stanowiska kultury iwieńskiej w pow. żnińskim, [w:] Przyczynki do pradziejów Polski zachodniej, Poznań 1937, s. 17—20.
3. Przyczynek do antropologii Serbo-Łużyczan, „Slavia Occidentalis”, t. 16: 1937, s. 150—179.
4. Ceramika biskupińska, [w:] Gród prasłowiański w Biskupinie w powiecie żnińskim, Poznań 1938, s. 28—33.
5. K proučavanju rasnosti Lužičkih Srbov — Zur Rassenkunde der Lausitzer Sorben, „Etnolog”, t. 10/11: 1939, s. 420—425.
6. Gród plemienny i piastowski w Gnieźnie w świetle wykopalisk, [w:] Gniezno w zaraniu dziejów (od VIII do XIII wieku) w świetle wykopalisk, Poznań 1939, s. 15—40.
7. (T. Dziekoński i ...) Przedmioty drewniane z grodu gnieźnieńskiego, [w:] Gniezno w zaraniu dziejów (od VIII do XIII wieku) w świetle wykopalisk, s. 136—145.
8. Grób ciałopalny ze starszego okresu rzymskiego w Żerkowie w pow. jarocińskim, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 16: 1940 (przedruk 1948), s. 170—177.
9. Wczesnodziejowa antropologia Śląska i krajów ościennych, „Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU”, t. 48: 1947 nr 3, s. 104—106.
10. Prof. dr Karol Stojanowski jako archeolog, „Archeologia”, t. 2: 1948, s. 475.
11. Wczesnodziejowa antropologia Śląska i ziem ościennych, „Sprawozdanie Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, R. 3: 1948, s. 263.
12. Znaczenie wykopalisk w Opolu, „Z otchłani wieków”, R. 18: 1949 z. 9—10, s. 142—144.
13. Zadanie prac wykopaliskowych na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu, „Z otchłani wieków”, R. 19: 1950 z. 9—10, s. 145—146.
14. Sprawozdanie z kursu wykopaliskowo-konserwatorskiego Polskiego Tow. Antropologicznego w Łęczycy, „Przegląd Antropologiczny”, t. 17: 1951, s. 502—503.
15. Wrocław. [w:] Gieysztor A., Polskie badania wczesnodziejowe w r. 1950, „Przegląd Zachodni”, R. 7: 1951 z. 1, s. 235—236.
16. Charakter osady odkrytej w Opolu, Z otchłani wieków, R. 21: 1952 z. 2, s. 55—59.
17. Czaszki z grobów kultury „łużyckiej” na Śląsku, „Slavia Antiqua”, t. 2: 1952 z. 2, s. 186—196.
18. Wrocław, [w:] A. Gieysztor, Badania nad polskim wczesnym średniowieczem w roku 1951, „Przegląd Zachodni”, R. 8: 1952 z. 2, s. 343—345.
19. Anthropologie préhistorique des Slaves Occidentaux, Comptes-rendus de la Société des Sciences et des Lettres de Wrocław”, t. 3: 1958, s. 96—97.
20. Wczesnodziejowa antropologia Słowian Zachodnich, Wrocław 1953, s. 77.
21. (... i E. Ostrowska) Wrocław, [w:] A. Gieysztor, Kierownictwo badań nad początkami Państwa Polskiego w r. 1952, „Przegląd Zachodni”, R. 9: 1953 z. 1, s. 239—240.
22. (... i E. Ostrowska) Wrocław—Ostrów Tumski. Wyniki prac wykopaliskowych, „Archeologiczne rozhledy”, R. 5: 1953 z. 6, s. 768, 772—775, 785—786.
23. (... i E. Ostrowska) Uwagi do zagadnień metodyki wykopalisk, Warszawa 1954, s. 23.
24. Dotychczasowe wyniki badań wykopaliskowych we Wrocławiu, „Archeologia”, t. 5: 1955, s. 326—329.
25. (... i J. Mydlarski, B. Rosiński, E. Stołyhłowa, A. Wierciński) Krytyczna ocena

- dotychczasowego dorobku antropologii polskiej w zakresie etnogenezy, „Przegląd Antropologiczny”, t. 21: 1955 z. 1, s. 78—84.
26. (... i E. Ostrowska) Prace wykopaliskowe we Wrocławiu w latach 1949—1951, „Studia Wczesnośredniowieczne”, t. 3: 1955, s. 271—275.
27. (... i J. Mydlarski, B. Rosiński, E. Stołyhwoła, A. Wierciński) Zagadnienie etnogenezy w antropologii polskiej. Uwagi ogólne oraz pierwsze próby ujęć syntetycznych, „Przegląd Antropologiczny”, t. 21: 1955 z. 1, s. 68—73.
28. (... i E. Ostrowska) Wyniki prac wykopaliskowych we Wrocławiu na Ostrowie Tumskim w latach 1953 i 1954, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 2: 1956, s. 85—95.
29. Geneza a wuwiće słowjanskich kmjenow, „Letopis — Jahresschrift des Instituts für sorbische Volksforschung”, nr B 4: 1957, s. 341—363.
30. Udział antropologii w badaniach etnogenetycznych, [w:] Pierwsza Sesja Archeologiczna Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, Warszawa—Wrocław 1957, s. 108—110.
31. Zagadnienia etnogenezy ludów Europy, Wrocław 1958, s. 296.
32. Obliczanie pojemności naczyń metodą korelacji, „Silesia Antiqua”, t. 1: 1959, s. 239—246.
33. (... i E. Ostrowska) Wrocław wczesnośredniowieczny, [w:] Z przeszłości Śląska, Wrocław—Warszawa 1960, s. 45—59.
34. Das gegenseitige Verhältnis von Raum, Kultur und Rasse in der ethno-archäologischen Forschung, [w:] Bericht über den V. Internationalen Kongress für Vor- und Frühgeschichte. Hamburg vom 24. bis 30. August 1958, Berlin 1961, s. 473—478.
35. Obliczanie pojemności naczyń metodą korelacji, „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, nr 3 (57): 1961, s. 165—166.
36. The Suburbium of Wrocław in Ostrów Tumski in Early Middle Ages, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, t. 10 nr 1—2, fasc. suppl. „Ergon”, t. 3: 1962, s. 477—486.
37. Etnogeneza, [w:] Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 3, Warszawa 1964.
38. Archäologisch-anthropologische Korrelationen zwischen Ungarn und Slaven im X.—XII. Jh., „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, t. 17: 1965, s. 55—58.
39. Przedmowa, [w:] J. Olczak, K. Siuchniński, Źródła archeologiczne do studiów nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem obronnym na terenie województwa kościańskiego, t. 1, Poznań 1966.
40. Stan badań nad etnogenezą Słowian, [w:] Materiały I Międzynarodowego Kongresu Archeologii Słowiańskiej w Warszawie (w druku).
41. Wstęp do antropologii (skrypt dla studentów wydany przez Uniwersytet we Wrocławiu w 1954 r.).

